PŘÍRODOVĚDNÉ A SPOLEČENSKOVĚDNÍ UČIVO V PRIMÁRNÍM VZDĚLÁVÁNÍ: POHLED DO MINULOSTI A SOUČASNOSTI KURIKULA

NATURAL AND SOCIAL SCIENCE IN THE PRIMARY CURRICULUM: HISTORICAL AND CURRENT PERSPECTIVES

Tereza Češková[1], **Miroslav Jireček**[1]

[1] Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Příspěvek je zaměřen na problematiku přírodovědného a společenskovědního učiva v českém primárním vzdělávání na úrovni projektovaného kurikula v minulosti (historicko-srovnávací analýza uč. plánů a osnov od r. 1918) i v současnosti (obsahová analýza ŠVP). Časová dotace pro toto učivo má klesající tendenci. Školy se i přes nové možnosti většinově drží tradičního neintegrovaného modelu výuky tohoto učiva. Školy, které integrují toto učivo, mu věnují většinově nižší časový prostor.

Klíčová slova: *prvouka, vlastivěda, přírodověda, primární vzdělávání, kurikulum, integrace*

Abstract

The paper focuses on the issues of natural and social sciences in Czech primary education as regards the projected curriculum both in the past (historical-comparative analysis of curricula since 1918) and in the present (content analysis of School Educational Programmes, SEP). The time allowance for this subject has been gradually decreasing. Despite the new possibilities, schools mostly adhere to the traditional non-integrated model of teaching it of. Schools that integrate this curriculum usually devote less time to it.

Keywords: *natural science, social science, primary education, curriculum, integration*

1 ÚVOD

Přírodovědné a společenskovědní učivo je a bylo v primárním vzdělávání tradičně integrováno, a to u nás i v zahraničí. Integrování předmětů napomáhá hlubšímu porozumění a motivaci žáků a také eliminuje duplicity v kurikulu, nese s sebou ale také jistá rizika (Drake & Reid, 2018).

2 TEORIE

Integrace může probíhat různými způsoby, což odrážejí rozličné taxonomie. Jacobs (1991) nabízí kontinuum s typy integrace oborových obsahů – od nulové integrace přes řadu přechodových typů až po kompletní integraci. Fogarty (2009) popisuje deset způsobů integrace v rámci obsahu předmětů. Zdařilý je přístup Lenoira et al. (2000), kteří hovoří o dvoudimenzionálním kontinuu a následně čtyřech typech integrace na základě přístupů k problematice (pseudo, hegemonický, eklektický, holistický). Pro náš výzkum se snažíme zkombinovat tyto přístupy a aplikovat je na analýzu projektované formy kurikula.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Využita byla historicko-srovnávací analýza (Baumgärtner, 2004) dosavadních kurikulárních dokumentů počínaje vznikem první republiky do současnosti (N = 26). K zachycení současného stavu pak byla využita obsahová analýza ŠVP (před revizemi v r. 2021), které byly vybírány následovně: Nejprve jsme provedli náhodný výběr 10 % ŠVP všech ZŠ v ČR (N = 362) a stratifikaci 2. úrovně (málotřídní a plně organizované školy). Finální soubor čítá 50 ŠVP z málotřídních a 50 ŠVP z plně organizovaných škol. Zajímala nás organizace vyučovacích předmětů, časové dotace i integrace na předmětové úrovni.

4 VÝSLEDKY

Změny pojetí společenskovědních a přírodovědných předmětů v kurikulu primárních škol budou představeny v diagramu. Po větší část období převládalo rozvržení: prvouka v prvních 2–3 letech, pak přírodověda + vlastivěda bez vnitřní integrace. I po zavedení dvoustupňového kurikula se většina (80 %) zkoumaných škol drží tradičního modelu bez systematické integrace obsahů.

Školy, které integraci využívají (častěji jde o plně organizované školy), těmto oborům v průměru věnují nižší časovou dotaci a dle popisovaných modelů integrují učivo převážně krajními způsoby. Nejnižší časová dotace byla sledovaným předmětům věnována v době nejtužší komunistické totality. Klesá ale také v posledních letech.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Náš výzkum má mnoho limitů – zatím se nám nepodařilo získat reprezentativní vzorek ŠVP. Uvedené výsledky jsou proto předběžné. Zkoumáme navíc projektované, nikoli realizované kurikulum, a tedy to, co je zachyceno v ŠVP, se nemusí odrážet v samotné výuce. Integrace obsahu jednotlivých oborů také nemusí nutně znamenat lepší výuku (čím větší integrace, tím větší nebezpečí vyprazdňování obsahu – viz Janík et al., 2018). V dalších krocích je proto třeba analyzovat, jak je učivo v rámci integrovaných předmětů koncipováno a zda a jakým způsobem k integraci skutečně dochází.

6 LITERATURA

Drake, S. M. & Reid, J. L. (2018). Integrated Curriculum as an Effective Way to Teach 21st Century Capabilities. *Asia Pacific Journal of Educational Research, 1*(1), 31–50.

Fogarty, R. (2009). *How to Integrate the Curricula.* (3rd ed.). Corwin Press.

Jacobs, H. H. (1989). Design Options for an Integrated Curriculum. In H. H. Jacobs (Ed.), *Interdisciplinary Curriculum: Design and Implementation* (s. 13–24). Association for Supervision and Curriculum Development.

Janík, T., Slavík, J., Najvar, P., & Janíková, M. (2018). Shedding the content: Semantics of teaching burdened by didactic formalisms. *Journal of Curriculum Studies, 51*(2), 185–201.

Lenoir, Y., Larose, F., & Geoffroy, Y. (2000). Interdisciplinary Practise in Primary Education in Quebec: Results from Ten Years of Research. *Issues in Integrative Studies, 18,* 89–114.

SEKCE 5
Procesy a výsledky výchovy a vzdělávání